

חוזה מכר רכב לפי ההלכה ולפי החוק

מאת הרב הלל גפן, "מכון משפטי ארץ", עפרה

תוכן: ■ מבוא ■ חוזה המכר ■ ביאור מפורט של החוזה

מבוא

עסקה למכירת רכב היא עסקה שכיחה בסכומים משמעותיים הנעשית בדרך כלל בלא ליווי משפטי. על כן רבים נזקקים להלכות ברורות כמענה למגוון שאלות. כדי לקבל תמורה הולמת להשקעתם, מעוניינים הן המוכר הן הקונה לקבל ביטחונות מפני פגמים ולהעביר את הבעלות על הרכב במועד מוסכם. לשם כך עליהם לערוך חוזה מכר. הדברים אמורים במיוחד בעסקאות שאינן מסתיימות מייד, ויש פער זמנים בין סיכום העסקה לבין העברת הבעלות והחזקה על הרכב.

ניסוחו של חוזה מכר המגשים מטרות אלה שיש לו גם תוקף הלכתי הוא מלאכה מורכבת המחייבת מענה הלכתי לכלל היבטיה של העסקה, כגון: מעשה הקניין, חלות קניין במועד מאוחר, האחריות לליקויים, אונאה במחיר וכדומה. נוסף על זה יש להבין את רצון הצדדים, כדי שיהיה אפשר לנסח בסופו של דבר חוזה מכר בעל תוקף הלכתי העונה לציפיותיהם.

להלן נוסח החוזה שנתפרסם בספר משפטי ארץ (ג): קניין ומסחר, עמ' 510, ונבאר אותו סעיף אחר סעיף.

חוזה המכר

חוזה מכר רכב

מבוא:

נערך ונחתם ב _____ ביום _____ בחדש _____ שנת התש _____ (/ /) למניינם)

לבין:

בין:

שם _____ ת"ז _____

שם _____ ת"ז _____

כתובת: _____

כתובת: _____

טלפון _____ טלפון נייד _____

טלפון _____ טלפון נייד _____

(להלן: הקונה)

(להלן: המוכר)

המוכר מצהיר שהוא הבעלים החוקי והבלעדי של הרכב מסוג _____ שנת ייצור _____ דגם _____ רישוי מס' _____ שלדה מס' _____ מנוע מס' _____ (להלן: הרכב).

המוכר מצהיר כי הרכב נקי מכל חוב או, שעבוד ו/או שניהם ו/או עיקול ו/או זכויות צד ג' אחרות, ואין שום הגבלה או מניעה מצד שום גורם אחר למכירת הרכב הנ"ל; וכי פרטי הרכב זהים לאלה המופיעים ברישיון המקורי של הרכב; וכי לא נעשו ברכב שינויים שאינם מותרים בחוק ולא שינויים המחייבים עדכון הרישיון; וכי שולמו כל המסים, האגרות והתשלומים המוטלים על הרכב במלואם.

הקונה מצהיר שבדק את הרכב בדיקה חיצונית ופנימית ומצא אותו תקין לשביעות רצונו והוא מעוניין לרכוש אותו.

לפיכך הוסכם בין הצדדים:

1. המבוא לחוזה זה הוא חלק בלתי נפרד ממנו.

העברת הבעלות והחזקה

2. הבעלות על הרכב תועבר ברישום הרכב במשרד הרישוי שתתבצע בין יום _____ ליום _____ במעמד זה תועבר החזקה לקונה.

התמורה

3. הקונה והמוכר הגיעו להסכמה בדבר מחיר הרכב, שהוא סך _____ ש"ח (במילים: _____ ש"ח). במחיר זה כלולים כלי הנהג: צמיג רזרבי, מַגְבֵּה (ג'ק), מפתח אומים. במעמד חתימת חוזה זה שילם הקונה מקדמה בסך _____ ש"ח, ואת היתרה בסך _____ ש"ח ישלם במעמד העברת הבעלות במזומן או בֶּשֶׁק בנקאי. אם יחליט המוכר לבטל את העסקה לפני תשלום יתרת התמורה, יחזיר המוכר את המקדמה לקונה תוך שלושה ימים מיום קבלת הודעת הביטול.

פגמים וליקויים (מחק את המיותר):

4. אפשרות א: הקונה מודה בחתימתו על חוזה זה שהוא מוחל על כל טענות אונאה, פגם, ליקויים ותקלות הקשורות ברכב מבחינה מכנית או חיצונית, המפחיתות את מחיר הרכב עד 40% מן המחיר שנקבע בחוזה.

אפשרות ב: לקונה ולמוכר ידוע על מצבו המכני והחיצוני של הרכב על פי בדיקה שנערכה ב_____. רשימת הליקויים שהתגלו בבדיקה מצורפת כנספח לחוזה זה. ביחס אליהם, ולכל נתון שהיה ידוע לקונה, הוא מוחל על כל טענות אונאה, פגם, ליקויים ותקלות הקשורות ברכב מבחינה מכנית או חיצונית, המפחיתות את מחיר הרכב עד 40% מן המחיר שנקבע בחוזה. אם יתגלה פגם נוסף ברכב או בכל פרט אחר הכלול בעסקה ויוכיח הקונה שהפגם הזה היה קיים ברכב בשעת העברת הבעלות, יממן המוכר את עלות התיקון במוסך מורשה או ישלם לקונה את הפחתת הערך עקב הפגם לפי בחירת הקונה.

ביטול העסקה

5. אם לא העביר המוכר את הבעלות או החזקה במועד שנקבע או אם התברר שלא כל הצהרותיו המופיעות במבוא אמיתיות, או אם לא שילם הקונה למוכר את התמורה באופן או במועד שסוכם, העסקה מבוטלת, והצד שגרם לביטולה מתחייב לשלם לצד השני מעכשיו, כפיצוי מוסכם ללא צורך בהוכחת הנזק, סך _____ ש"ח. אם יוכח שנגרם נזק לאחד הצדדים, יוכל הצד הנפגע לתבוע אותו במקום הפיצוי הקבוע. אם לא בוצעה העברת הבעלות או החזקה או התשלום עקב אונס גמור או שחל שינוי משמעותי במצב הרכב שלא ביזמת הקונה, בין החתימה על החוזה לבין העברת הבעלות, העסקה מבוטלת בלא חיוב בפיצוי המוסכם.

6. הוצאות העברת הבעלות יחולו על _____.

הסכם בוררות

7. הצדדים מסכימים שכל סכסוך או חילוקי דעות שיתגלעו ביניהם בקשר להסכם זה, בין הנובע

ישירות בין הנובע בעקיפין ממנו, הן ביחס לביצועו, פירושו, תחולתו או תוקפו, יועבר להכרעת בית הדין _____ . דין חתימה על הסכם זה כדין חתימה על הסכם בוררות. הבורר ידון בעניין בין לדין בין לפשרה על פי הסכם הבוררות של פורום בתי הדין לממונות.

תוקף הלכתי

8. הצדדים מקבלים על עצמם את דעת הפוסק המקיים הסכם זה. הצדדים מודים שכל ההתחייבויות וההקנאות נעשו על פי "היתר עיסקא" כפי שתיקן בעל "חכמת אדם" ושכל התנאים נעשו על פי דיני התנאים כתקנת חכמים. כל הקניינים, החיובים ותנאי הסכם זה נעשו בקניין היותר מועיל על פי דין תורה בכלי הכשר לקנות בו בבית דין חשוב מעכשיו באופן שאין בו אסמכתא, כתקנת חכמים. 9. הודעה שתישלח בדואר רשום תיחשב כמי שהגיעה לידי הנמען תוך 72 שעות משעת שליחתה. ועל כל הנ"ל באנו על החתום:

הקונה

המוכר

ביאור מפורט של החוזה

סעיף 2 - העברת הבעלות

על פי דין תורה, רכב הוא דבר המיטלטל הנקנה בקניין משיכה (רמב"ם מכירה ג,א; שו"ע חו"מ קצח, א), או בקניין סודר (רמב"ם מכירה ה,ה; שו"ע חו"מ קצח, א).

על פי החוק הישראלי, מכירת רכב היא מכר של מיטלטלין אשר על פי סעיף 33 לחוק המכר, תשכ"ח 1968, הבעלות עליהם עוברת במסירת הממכר ואינה טעונה רישום כלשהו. לכאורה, רישום זה הוא בעל ערך הצהרתי (דקלרטיבי), שלא כרישום מקרקעין בלשכת רישום המקרקעין שהוא בעל ערך מכונן (קונסטטיטיבי), היוצר את העברת הבעלות (השווה תקנות המקרקעין ניהול ורישום, תש"ל - 1969; וראה ע"א 634/79 קון נ' חסון ואח').

סעיף 4 - פגמים וליקויים

הקדמה - אחד מחילוקי הדעות השכיחים בין המוכר לבין הקונה הוא תוצאה של גילוי ליקויים לאחר קניית הרכב. מעיקר הדין ניתן לבטל עסקה אם מתברר שיש בחפץ פגמים ניכרים שהקונה לא ידע עליהם (רמב"ם מכירה טו,ו; שו"ע חו"מ רלב,ז). אלא שנטל ההוכחה שהפגמים הללו היו קיימים לפני המכירה ושלא דיווח עליהם המוכר מוטל על הקונה על פי הכלל: "המוציא מחברו - עליו הרה"א" (רמב"ם מכירה כ,ה ועוד).

לעתים המוכר מבקש למנוע ויכוח בעתיד בשאלת מצב הרכב בשעת המכירה, ולכן הוא דורש מן הקונה שימחל מראש על כל הטענות בדבר ליקויים או תקלות ברכב. מובן שהקונה רשאי לבדוק את הרכב במכון רישוי לפני קנייתו ולהחליט לפי הממצאים אם הוא מעוניין לקנות אותו אם לאו, אך לאחר הקנייה לא יוכל עוד לטעון ולא כלום. לעתים הקונה אינו מעוניין למחול מראש על טענת ליקוי אלא לנהוג לפי עיקר הדין. ההכרעה בעניין זה נתונה למשא ומתן בין המוכר לבין הקונה. כאן ניתנות שתי אפשרויות.

אפשרות א - הקונה מוכן לקנות את הרכב כפי שהוא (as is), ולפיכך הוא מוחל למוכר על כל ליקוי ותקלה שיתגלו ברכב. לדעת הרמב"ם (מכירה טו,ו), המחילה אינה מועילה בדבר שאין לו קצבה. לכן קצבנו את סכום המחילה לכדי 40% מן המחיר שנקבע בחוזה.

אפשרות ב - הקונה מצהיר שבדק את הרכב במכון בדיקה ושהוא מוחל על כל ליקוי שהתגלה בבדיקה, גם אם

לא הביין את מהותו ומשמעותו, עד 40% מן המחיר שנקבע, כאמור לעיל, ואילו על תקלות שלא נתגלו בבדיקה אינו מוחל. לעתים הקונה זכאי לתבוע על פי דין לבטל את העסקה לגמרי בטענת מקח טעות (רמב"ם מכירה טו, ד; שו"ע חו"מ רלב, ד). אף על פי כן, העדפנו את האפשרות שיסכימו הצדדים על תיקון הפגם או פיצוי הקונה, משום שביטול העסקה עלול לגרום לרישום של בעלים נוספים על הרכב ולהפחית את ערכו.

סעיף 5 - ביטול העסקה

סעיף זה בא מטרתו למנוע את ביטול העסקה על ידי אחד מן הצדדים כשיש פער של זמן בין חתימת החוזה לבין העברת הרכב לחזקתו של הקונה.

הנוסח המקובל בחוזים הוא: "המוכר מתחייב למכור לקונה, והקונה מתחייב לקנות מהמוכר..." אך תוקפה ההלכתי של "התחייבות למכור" שנוי במחלוקת. יש מי שסובר שהתחייבות מעין זו היא בגדר "קניין דברים" (קצות החושן רגב, ב; רו, א), ש"אינו מועיל פלוג, שְׁהָרִי לֹא הִקְנָה לְחַבְרֵוֹ דְּבָר מְסֻיָּע" (רמב"ם מכירה ה, יד; ראה עוד מכירה ב, ח; זכיה ומתנה ח, ו ומגיד משנה שם. ראה מאמרו של הרב זלמן נ. גולדברג "תוקף ההתחייבות למכור ביזכרון דברים", תחומין יב, אלון שבות תשנ"א, עמ' 279); ויש מי שסובר שזו התחייבות ממונית שאינה בגדר "קניין דברים" (נתיבות המשפט לט-יז; רגו, ו) ודינה כדין "הַמְחִיב עֲצָמוֹ בְּמִזְוֵן לְאַחֵר", שהתחייבותו מועילה (רמב"ם מכירה יא, טו), וכך מקובל לפסוק (הריא"ה הרצוג פסקים וכתבים, ירושלים תשנ"א, שו"ת כרך ט, חו"מ, כו; פד"ר ד, עמ' 279; שם ו, עמ' 322 ועוד) והאריך בזה הרב אברהם כהן (בספרו עמק המשפט חלק א, ו. ועיין שם עמ' סז), שלדעת הגרי"ש אלישיב אי אפשר אפילו לטעון 'קים לי' (=אני סבור כדעה החולקת המצדיקה טענת) כדעת קצות החושן. במקרה זה בחרנו פיצוי משמעותי על ביטול העסקה בהנחה שפיצוי זה ימריץ את הצדדים לקיים את העסקה או למצער יהיה בגדר פיצוי לצד השני על ביטולה.

"הצד שגורם לביטול מתחייב לשלם לצד השני מעכשיו". על פי ההלכה, התחייבות מותנית אינה תקפה, כיוון שיש בה חסרון של גמירות דעת, מפני שהמתחייב נוטה לחשוב באופן טבעי שלא יידרש לממש את התחייבותו, ולכן אינו מתכוון לקבל על עצמו לשלם את הפיצוי הכספי. חסרון זה נקרא אסמכתא (רמב"ם מכירה יא, ב; שו"ע חו"מ רז, ב). המילה "מעכשיו" באה לסלק מהתחייבות זו פגם של "אסמכתא", ולדעת הפוסקים הדבר מועיל: "כִּל הָאוֹמֵר 'קִנְיָה מְעַכְשָׁו' - אֵין פֶּאן אֶסְמַכְתָּא פְּלִל, וְקִנְיָה; שְׁאֵלוֹ לֹא גָמַר לְהִקְנוֹתוֹ - לֹא הִקְנָהוּ מְעַכְשָׁו. פִּיצֵד? אִם פְּאֵתִי מְפֹאֵן וְעַד יוֹם פְּלוֹנֵי קִנְיָה בֵּית זֶה מְעַכְשָׁו, וְקִנְיָה מִיָּדוֹ עַל פְּנֵי - הָרִי זֶה קִנְיָה, אִם פֶּא פְּתוֹךְ הַזְּמַן שְׁקִבַּע. וְכֵן פֶּל פִּיּוֹצָא בְּזֶה" (רמב"ם מכירה יא, ז; שו"ע חו"מ רז, ד). סעיף 8 בחוזה מסלק אפשרות לפגם אסמכתא מתנאי החוזה גם לפי דעת הרמ"א שם.

"חל שינוי משמעותי במצב הרכב". אם ניזק הרכב משמעותית, כגון שנפגעה השלדה לאחר חתימת החוזה אך ברשותו של המוכר, הדבר מהווה עילה סבירה לביטול העסקה, ויש לפטור את הקונה מתשלום הפיצוי המוסכם. "שלא ביוזמת הקונה". לעתים הרכב מועבר לחזקת הקונה לפני רישום הבעלות. ואם גרם הקונה לתאונה שבעקבותיה חל שינוי משמעותי במצב הרכב והוא רוצה לחזור בו, התנאי הזה מונע ממנו אפשרות לעשות זאת.

סעיף 7 - הסכם בוררות

התבאר בחוזה עבודה (נספח להלכות שכירות בספר משפטים).

סעיף 8 - תוקף הלכתי

התבאר בחוזה עבודה (שם).